

Preek van zondag 15 augustus 2021, Boksum

Lezing; Johannes 6: 22-40

Willem Barnard, dichter van tal van prachtige liederen in onze Liedboeken, schreef ooit een klein gedichtje dat begint met de volgende regels:

*Het is haast zondag en dan spreekt men
half Hebreeuws met Nederlandse woorden,
eeuwigheid bijvoorbeeld, wat niet betekent
heel erg lang, maar heel erg anders....*

Dat laatste moeten we maar eens in gedachten houden bij het Evangelie van deze zondag. Dat kon ons nog wel eens voor een hoop misverstanden behoeden. Johannes neemt ons mee naar de synagoge van Kafernaum. Uit wat we lezen valt dat nog niet op te maken, maar lees je verder, dan kom je dat vanzelf tegen. En eh....het dient gezegd te worden in deze tijd: erg coronaproof gaat het er daar niet aan toe. Er moeten stoelen worden aangeschoven, want die opmerkelijke, selfmade rabbi uit Nazareth voert het leergesprek deze keer. En mensen zijn van alle kanten gekomen. Bijvoorbeeld degenen met wie Hij een dag eerder, aan de overkant van de zee, het brood heeft gedeeld. Zij zijn speciaal voor Hem gekomen, want ze willen meer. Lijken alleen niet zo goed te weten wat dat 'meer' dan zou moeten zijn. Ze worden dan ook, zoals steeds tot nog toe in dit Evangelie, met de nodige scepsis door Jezus ontvangen. En het gaat opnieuw over zien en verstaan. Wie alleen ziet, blijft hangen in de sfeer van het wonder en vergaapt zich, maar wie verstaat weet van een teken, en een teken verwijst, is nooit doel op zich. Het is allemaal de in-en aanleiding voor een lang synagogaal leergesprek. Dat is waarschijnlijk de beste aanduiding. Voor een preek, zeker zoals wij dat kennen, wordt Jezus in elk geval wel heel vaak onderbroken. Misschien moet je zeggen: een rabbijnse preek, want die gaat niet rechtstreeks van A naar B, is wel een doorlopend betoog, maar gaat tegelijk in op de reacties, vragen en tegenwerpingen uit de kring. Een verhaal dus dat zo cirkelt in steeds kleinere kringen rond de kern waar het uiteindelijk om draait. En misschien werkt het ook eigenlijk altijd wel zo: is spreken over God als cirkelen om een geheim. En dus spreken we in beelden, woorden die onthullen en verhullen.

Dat moeten we maar blijven bedenken als er woorden vallen als eeuwig leven of ten laatste dagen. Woorden die we, ook in het geval van het vierde Evangelie, niet los moeten pellen van de context van Wet en Profeten. Ik bedoel dit: Johannes is een uiterst gelaagd Evangelie. Sytze de Vries vergelijkt het heel beeldend met bladerdeeg: uit het pakje lijkt het een dikke taaie plak, maar let op wat er gebeurt bij bereiding in de oven: laag na laag. Maar die laagjes zijn in het Evangelie niet bedoeld om ons langzaam maar zeker los te pellen uit het aloude getuigenis van Mozes en de Profeten, zeg maar door die Evangeliewoorden uit de sfeer van

de werkelijkheid om ons heen los te weken, omdat het allemaal om mystiek zou gaan. Daarmee doen we Johannes en zijn gemeente, en die hoor je zeer nadrukkelijk in dit soort leergesprekken hardop nadenken, daarmee zou je hen geen recht doen. Ik heb niets tegen mystiek, maar je moet Johannes daar niet in opsluiten. Hij en zijn gemeente leven en geloven in een heel concrete en maatschappelijke context en zoeken hoe zij zich daartoe moeten verhouden. En dat is nergens een vluchtbeweging.

Maar goed, dat nu al gezegd hebbende, eh.....wat gebeurt daar nu in het Evangelie? Eerst was er dus het brood geweest, aan de oever van het meer. Toen was er het water geweest, een nachtelijke, bange overtocht. En nu dus, in een lang leergesprek, de verwerking van dat alles.

Brood.....en je realiseert je dat er bij Johannes ook al een wijnverhaal is geweest. Maar er volgt straks aan het einde geen instellingsverhaal rond de tekenen van brood en wijn, zoals in de andere Evangelieën. Is dit soms Johannes zijn manier om dat aan te kaarten? Binnen dit zo gelaagde Evangelie moeten we daar zeker rekening mee houden: wijn als teken van verbond en vreugde, brood uit de hemel als leeftocht voor onderweg. En voor wie daar nog twijfels bij heeft; heel subtiel laat Johannes aan het begin van onze lezing, haast en passant, nog even het woord dankzegging vallen, in het Grieks 'eucharistia'. Ik bedoel maar.

En toch, er is meer. Een lang leergesprek dus, dat begint met de toch wat bitse, wat afwijzende vraag van Jezus 'wat ze hier eigenlijk komen doen?' Wat willen ze: een teken, of gewoon meer brood? Maar wat heet 'gewoon' als het in de taal van het Verhaal om brood gaat. Over brood en teken gesproken, voor je het weet valt het woord manna, u weet wel, dat wonderlijke dagelijkse goedje uit de hemel in het woestijnverhaal van Israel.

Het manna, volgens een oude Joodse overlevering een van de tien dingen die de Eeuwige, na de voltooiing van hemel en aarde, voor het begin van de Sjabbat, nog schiep, Sindsdien werd het in de hemel bewaard om ooit aan Israel onthuld te worden.

En dat gebeurt dus in de woestijn, Het volk is pas een paar weken weg uit het land der verdrukking of het krijgt honger, vraagt om brood. Brood om van te leven. Want het leven daar in de woestijn is onzeker, geen enkele garantie voor morgen. Ze zijn dan wel bevrijd van hun slavernij, maar daar lijkt een nieuwe nu al voor in de plaats te komen: die van de zorg om het dagelijks bestaan, dat veel op overleven begint te lijken. Het gaat niet alleen om gevulde magen, maar om een gevuld leven. Wat moeten zij doen met hun leven? Wat moet ik, wat moet jij, wat moeten wij, samen op deze wereld, in deze woestijn?

Precies die vraag klinkt vandaag ook in het Evangelie: "Wat zullen wij doen om de werken van God te verrichten? Wat moeten wij doen als ons werken moeten bestaan uit werken naar Gods wil?" Dat is een opmerkelijke vraag. En het antwoord is minstens zo opmerkelijk: "Dit is het werk naar Gods wil: dat jullie vertrouwen op Hem die Hij, de Eeuwige, heeft gezonden!" Het draait in dat hele gesprek over brood, manna, wie geeft en wie ontvangt, dus om vertrouwen. Vaak, meestal, lezen we daar in onze vertalingen 'geloven'. En dat is ook prima, maar het gaat daarbij wel ten diepste om fiducia hebben, vertrouwen en je dus

durven te committeren. Dat geldt voor geloven uiteindelijk niet minder, maar dat wil toch wel eens wat los zweven van, ja, het hier en nu, om het zo maar te zeggen. Of het blijft hangen in de sfeer van 'voor waar houden'.

We zien in onze lezing een patroon dat we bij Johannes vaker zien: hij vertelt een gebeuren, een teken, een woord van, een ontmoeting met Jezus en daar komt dan een soms lange overweging, in de vorm van een leergesprek, achteraan. Natuurlijk bij monde van Jezus, maar je hoort Johannes en zijn gemeente aan het eind van de eerste eeuw als het ware hardop nadenken over de vraag: ja, en wat betekent dat nu voor ons. In dit geval, van dat manna, speelt er dit: de Joodse traditie verwachtte een nieuwe schenking van het manna door God. Of zoals een oude Talmuedrabbijn het zegt: "Zoals de eerste verlosser, Mozes, brood uit de hemel liet regenen, zo zal ook de laatste Verlosser, de Messias, manna doen neerdalen". En daarmee zou een nieuwe tijd aanbreken, vaak aangeduid met : het laatste der dagen, ten laatste dage.

En nu is er dus, aan het einde van de eerste eeuw, een kleine gemeente van gelovigen, ergens in Klein-Azie, die het aandurft om openlijk te verkondigen dat die nieuwe tijd is aangebroken, dat de Messias is verschenen en dat dus het manna, het brood uit de hemel, opnieuw is neergedaald. Wat eeuwen was gehoopt en verwacht, is werkelijkheid geworden! Het nieuwe manna is daar! In persoon, moet je er dan meteen bij zeggen. Want dat is de grote wending, de kanteling in dit gesprek: Jezus is niet, zoals Mozes, de gever van het brood, Hij is het brood zelf: Ik ben het brood des levens! Brood om echt van te leven. En nogmaals, dan kun je dan helemaal verstaan in de sfeer van de eucharistie, avondmaal, en dat klinkt ook zeker mee, maar het gaat om meer.

Om maar iets te noemen: het rabbijnse Jodendom uit diezelfde dagen werd behoorlijk nerveus van elke gedachte aan messianisme. Zeker na het debacle van de Joodse opstand, de val van Jeruzalem, inclusief de tempel, stond het uiterst kritisch tegenover elk messianisme dat het toch al wankel politieke evenwicht zou kunnen verstoren. Zonder dat het expliciet wordt, speelt dit steeds mee op de achtergrond van de soms scherpe discussie die Jezus voert met de Judese leiders in dit vierde Evangelie. Er staat wat op het spel.

Dat bedenkende zou je het misschien zo moeten zeggen: brood en brood is twee. Enerzijds is brood, net als water, gewoon materiaal brood, levensonderhoud. Het moge dan zo zijn dat een mens niet alleen bij brood zal leven, zonder wordt het lastig, tenzij je aanhanger bent van een van de antibroodgoeroes in deze wereld. Maar brood verwijst in het de taal van het Verhaal ook altijd naar de messiaanse hoop op het goede leven voor allen, Hoop op andere tijden, een andere wereld, deze wereld anders. En dat vraagt om fiducia, om vertrouwen. Dat is de betekenis van dat beeld dat de Messias zelf het brood is dat gegeten wil worden, Dat moet je dan zo verstaan: pas vanuit die intieme verbondenheid met de Messias en het messiaanse project, verbeeld in dat 'eten', pas vanuit die intense verbondenheid, kun je deel krijgen aan het leven van de 'komende wereldtijd'. Eeuwig leven, lezen we dan in onze vertalingen. Maar denk dan nog even terug aan die dichtregels van Barnard: eeuwigheid, wat niet betekent heel erg lang, maar heel erg anders. Johannes spreekt tot zijn gemeente

niet over straks, later , ooit, maar over het leven hier en nu, over een leven dat uitkijkt naar een samenleving waarin gerechtigheid en vrede zich doorzetten, en wereld waarin recht en liefde en brood zal zijn, genoeg voor allen.

En dan snap je opeens hoe terecht die vraag was: wat moeten wij doen als ons werken moet bestaan uit werken naar Gods wil? En dan snappen we ook het antwoord: Vertrouwen hebben op, fiducia hebben in deze Messias, in zijn weg naar een andere wereld, deze wereld anders, Amen